

Selected issues focused on the competitiveness of small towns

Vybrané otázky konkurenceschopnosti malých měst

Alena MATUŠKOVÁ

Západočeská univerzita v Plzni, matuskov@kge.zcu.cz

Abstract

This article informs about researches, that have been dealt under the umbrella of the Ministry for Regional Development and that are focused on the Competitiveness of small towns in the Czech Republic. Competitiveness' prerequisites of small towns based on analysis of secondary data about various areas of urban life were searched in 2008 and 2009. Additionally, issues on cooperation and partnership as important presumptions of economical and social development of those small towns were monitored through field research questionnaires. Such researches cover quite a large cohort of inhabitants in different types of small towns. Currently, a comparative analysis of inhabitants' opinions about urban life is now processed. The article contains partial results of this analysis in form of outputs from questionnaire research.

Keywords: small town – competitiveness - opinions of inhabitants from towns

Klíčová slova: malé město – konkurenceschopnost – názory obyvatel měst

Konkurenceschopnost je v současné době sledována na různých úrovních života společnosti. Zabývají se jí nadnárodní společenství, např. Evropská unie, Světová banka, OECD, Mezinárodní světový fond Klvačová, E., Malý, J., (2008) i vlády jednotlivých zemí, (u nás např. Národní lisabonský program, 2005), samozřejmě podniky, podnikatelé a objevuje se i v rozvojových dokumentech měst, krajů i a dalších, jinak definovaných regionů nebo celků.

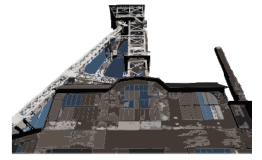
Názory na vymezení pojmu konkurenceschopnosti se různí. Většinou se týkají ekonomických ukazatelů, zohledňují však také potřeby občanů, růst jejich životní úrovně a zaměstnanosti. Z pohledu celého světa a na základě multikriteriálního hodnocení devadesáti ukazatelů z různých oblastí života (a to jak primárních, tak i sekundárních) zpracovává a publikuje Světové ekonomické fórum každoročně Zprávu o globální konkurenceschopnosti (např. The Global Competitiveness Report 2009). S. Garelli (2006) připodobňuje jednoduše a výstižně konkurenceschopnost k dostihu. Sleduje princip a vidí jej ve schopnosti v daném okamžiku „běžet rychleji než ostatní koně“. Klvačová a Malý (2008) uvádějí užívanou definici konkurenceschopnosti OECD, kde je konkurenceschopnost chápána jako „schopnost korporací, odvětví, regionů, národů a nadnárodních celků generovat vysokou úroveň příjmů z výrobních faktorů i relativně vysokou úroveň jejich využití na udržitelné úrovni za současného vystavení mezinárodní konkurenci“.

V rámci projektu „Konkurenceschopnost malých měst v České republice“ (MMR ČR, WD-19-07-1) provádí Středisko pro výzkum regionálního rozvoje ekonomické

fakulty ZČU ve spolupráci s katedrou geografie pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni výzkum konkurenčního prostředí malých měst v České republice. Pracuje se souborem měst, která mají 3 - 20 000 obyvatel. Koncem roku 2007 bylo těchto měst 336 a žilo v nich více než 2,4 mil. obyvatel státu (ČSÚ, 2008). V dalších letech došlo ke změnám statistických údajů, takže na konci roku 2009 dosáhl počet malých měst s daným počtem obyvatel již 388 s celkovým počtem obyvatel 2,6 mil. Počet obyvatel malých měst v poslední době spíše stagnuje nebo roste jen velmi pomalu (záleží na sledovaném časovém úseku) a nárůst počtu obyvatel mezi roky 2007 a 2009 způsobilo především zvětšení rozsahu souboru těchto měst. Od roku 1997 bylo v těchto městech postaveno přes 93 tis. nových bytů (ČSÚ 2010). Malá města jsou tedy významnou a stabilní součástí našeho sídelního systému, většinou pozitivně chápanou jejich obyvateli i návštěvníky.

Řešitelský kolektiv vycházel při zkoumání konkurenceschopnosti malých měst z definice, kterou uvádí Ježek, J. (2007): „Míra konkurenceschopnosti měst se projevuje ve schopnosti uspokojovat potřeby jejich obyvatel, jejich návštěvníků a ekonomických subjektů v nich hospodařících.“ Při studiu a vyhodnocování materiálů o malých městech bylo využito i prací Vaishara, který se problematikou malých měst u nás dlouhodobě zabývá (Vaishar, A., Frantál, B., 2005, Vaishar, A. a kol, 2008).

V prvé fázi řešení problematiky došlo na základě analýzy statistických dat, konkrétně vybraných demografických ukazatelů, dat o vzdělanostní struktuře, o bytové výstavbě, analýzy ekonomických výsledků hospodaření měst, informací o podnikatelské aktivitě, o trhu práce a

informací o základní vybavenosti měst a jejich dopravní poloze k vyhodnocení předpokladů malých měst pro konkurenceschopnost. Výsledkem tohoto spíše pozitivistického přístupu bylo sledování vývojových tendencí a specifík malých měst (Matušková, A., 2008 a, Matušková, A., 2008 b) a stanovení skupin malých měst s dobrými, průměrnými a horšími předpoklady pro konkurenceschopnost, a to ve čtyřech velikostních kategoriích (Ježek, J., Dokoupil, J., Matušková, A., 2009).

Zároveň probíhala terénní šetření, která navazovala na rozbor sekundárních dat získáním empirických poznatků od různých skupin respondentů. Týkala se přímo obyvatel vybraných malých měst a také představitelů měst a městských samospráv. Lidský faktor a aktivita různých aktérů ve městě samotném i v místním regionu samozřejmě významně ovlivňuje jejich konkurenceschopnost. Samotný potenciál nestačí, musí se umět dobře využívat. Proto byly sledovány dále i otázky spolupráce a partnerství jako významného předpokladu ekonomického a sociálního rozvoje těchto měst, a to v následujících okruzích:

1. participace občanů (veřejnosti) na rozhodovacích procesech ve městě,
2. spolupráce mezi městem a soukromým sektorem,
3. spolupráce měst a obcí (meziobecní spolupráce).

Výsledky tohoto šetření, které probíhalo ve 33 vybraných městech na úrovni starostů místostarostů a zaměstnanců různých odborů malých měst (se zaměřením na regionální rozvoj a životní prostředí), uvádí studie Spolupráce a partnerství jako předpoklad ekonomického a sociálního rozvoje malých měst v České republice (Dokoupil, J., Ježek, J., Matušková, A., 2009).

Jak vyplývá z primárně využívané definice, důležitým faktorem pro hodnocení konkurenceschopnosti je spokojenost občanů s životem ve městě. V rámci grantu proběhla v tomto směru dvě dotazníková šetření spokojenosti obyvatel vybraných malých měst, a to v roce 2008 a 2010. Malá města byla vybrána na základě co největší rozdílnosti (vzhledem k jejich poloze ke střediskům vyššího řádu, vzhledem k umístění v centrální či pohraniční části republiky, s ohledem na umístění v pánevní oblasti, nížině, pahorkatině, s ohledem na různě výhodnou dopravní polohu atd.). Záměrem bylo postihnout názory obyvatel malých měst, která mají pro svůj rozvoj rozdílné výchozí podmínky.

V roce 2008 bylo otázano 2008 respondentů z deseti malých měst, v roce 2010 zatím 1400 respondentů (z měst Blatná, Český Brod, Chodov, Domažlice, Klášterec nad Ohří, Stříbro, Starý Plzenec), ale počítáme ještě s dokončením šetření tak, aby byl stejný počet respondentů, aby šetření proběhlo ve všech stejných městech, a bylo tudíž možné porovnávat soubory stejného rozsahu a dále zpracovávat srovnávací

případové studie pro jednotlivá města. Oslovení respondentů stejných měst s časovým posunem dvou let sleduje případné změny v jejich hodnocení. V provedených dotazníkových šetřeních byla podstatná část otázek totožná (aby bylo možné srovnání), ale část byla obměněna. Tato obměna se týkala aktuálních informací zejména o zaměstnanosti obyvatel a vlivu ekonomické krize na jejich život ve městě.

V tomto článku, informujícím o probíhajících výzkumech, jsou předloženy jen dílčí výsledky, s cílem uvedení do problematiky. Odpovědi respondentů jsou vyhodnoceny jen celkově jako sonda do dané problematiky, nejsou zde dílčí případové studie, komparace měst ani hlubší analýza odpovědí podle různé struktury respondentů (s těmito kroky se počítá v budoucnu a výsledky budou zveřejněny v další monografické studii).

Většina obyvatel malých měst při obou šetřeních uvádí, že ve městě bydlí ráda (v obou sledovaných letech se četnost kladných odpovědí pohybuje kolem ¾ jejich celkové počtu), město dobře znají (přes 80% kladných odpovědí) a město a jeho okolí se jim líbí (přes 70% kladných odpovědí). O problémy svého města se však zajímá zhruba jen 1/3 obyvatel těchto měst. Problémy města a rozvoj města se v roce 2010 osobně dotýkají jen 23 % obyvatel (v roce 2008 uvedly tuto odpověď 2/5 respondentů) a vlastní snahu o aktivní práci pro město a zapojování se do řešení jeho problémů uvádí jen asi 13 – 14% obyvatel malých měst v obou šetřeních. Kladný vztah obyvatel k městu se tak projevuje spíše pasivně. Aktivní účast občanů na řešení problematiky měst má velké rezervy.

Celkovou svoji životní úroveň hodnotí v roce 2010 46% respondentů jako dobrou až velmi dobrou a jen necelých 10% jako špatnou až velmi špatnou. 35% respondentů je také spokojeno se svojí prací a profesním životem, nespokojeno je jen 12, 5% dotazovaných (třetina uvádí neutrální odpověď a zhruba 1/5 na otázku neodpověděla). 56% respondentů je spokojeno se životem v místní komunitě a jen necelá desetina je v tomto směru nespokojena. Pocit osobního bezpečí uvádí 87% respondentů a opět jen asi desetina z nich se bezpečně necítí.

Pětina dotazovaných byla nějak postižena v oblasti zaměstnanosti ekonomickou krizí -měnila z důvodu ekonomické krize zaměstnání nebo se stala nezaměstnanými. V případě ztráty zaměstnání by byla jen necelá pětina dotazovaných ochotna se ze svého města přestěhovat (29% by volilo a rekvalifikaci nebo by se snažili o zvýšení vzdělání a asi 12 % by se pokusilo soukromě podnikat). Dojždět do zaměstnání na vzdálenost delší než 30 km je ochotno 38% respondentů a dalších 15% uvádí odpověď nevím. Lze tedy říci, že ani problémy se zaměstnáním výrazně nenarušují

stabilitu obyvatelstva malých měst z pohledu vazby k místu bydliště. Tato vazba je dosti silná, což potvrzují i další výpovědi jejich obyvatel.

44% respondentů vidí budoucnost svých měst spíše pozitivně a jen 14 % negativně. Kdyby se mohli dotazovaní znovu rozhodnout, zda chtějí žít ve městě svého současného bydliště, rozhodla by se jich tak téměř polovina (a necelá čtvrtina ne). Asi 2/3 obyvatel těchto měst neuvažuje o tom, že by se z nich odstěhovalo (je 15% ano).

V následující tabulce a grafu jsou uvedeny průměrné hodnoty (vážené aritmetické průměry) hodnocení různých oblastí života malých měst jejich obyvateli v letech 2008 a 2010 na stupnici 1 – velmi pozitivně až 5 - velmi negativně.

Tabulka 1: Hodnocení vybraných malých měst jejich obyvateli v různých oblastech života v roce 2008 a 2010

Kritérium hodnocení města	Průměrná hodnota hodnocení 1-5	
	rok 2008	rok 2010
stav veřejných budov a prostranství (vzhled)	2,33	2,60
stav životní prostředí	2,50	2,61
veřejná bezpečnost a pořádek	2,70	2,77
nákupní možnosti a nabídka služeb	2,54	2,61
dopravní spojení	2,44	2,80
dostupnost zdravotní péče	2,66	2,91
dostupnost sociální péče	2,67	2,66
školství	2,99	2,61
kulturní možnosti	2,66	2,85
sportovní možnosti	2,40	2,54
činnost spolků, občanských sdružení atd.	2,59	2,73
sousedské vztahy a úroveň mezilidských vztahů	2,65	2,61
informovanost o dění ve městě	2,45	2,85
komunikace vedení města s občany	2,79	3,08
politické vedení města (snaha řešit problémy města)	2,91	3,03
podpora soukromého podnikání ze strany města	3,04	4,36

Poznámky:

- 1) hodnotící stupnice : 1 velmi pozitivně, 2 spíše pozitivně, 3 průměrně, 4 spíše negativně, 5 velmi negativně;
- 2) průměrná hodnota je vážený aritmetický průměr bodových hodnocení u každého kritéria.

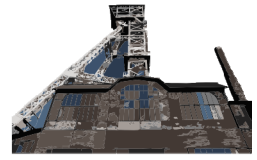
Zdroj: výsledky dotazníkového šetření ve vybraných malých městech v roce 2008 a 2010, konaného v rámci projektu *Konkurenceschopnost malých měst v České republice*

Závěrem:

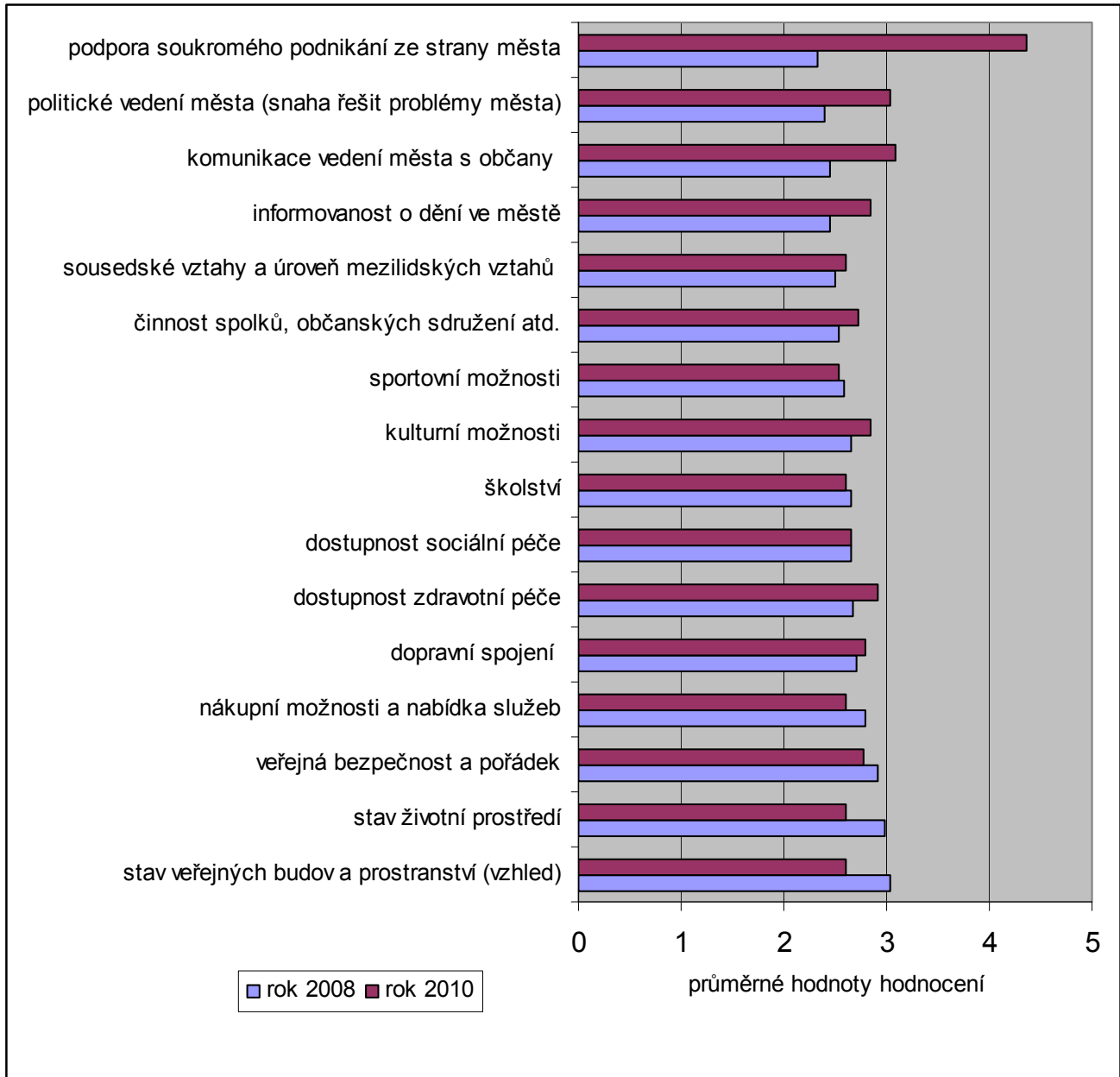
Malá města mají své nezastupitelné místo v sídelním systému České republiky. Počet jejich obyvatel se výrazně v poslední době nezvyšuje. K tomu, aby se do rozrůstala, aby se do nich stěhovali noví obyvatelé, aby v nich byli stávající obyvatelé, ekonomické subjekty i návštěvníci spokojeni, aby byla konkurenceschopná, je potřebné, aby se rozvíjela neustále v rozmanitých oblastech své existence a působnosti. Z hlediska pohledu jejich občanů jsou největší rezervy v podpoře soukromého podnikání, ve spolupráci s politickými vedeními měst, v komunikaci mezi vedením měst a občany. Občané vesměs připouštějí také svůj velmi malý

zájem a vlastní snahu o aktivní práci pro město a zapojování se do řešení jeho problémů. Řešení je tak možné jen při oboustranné lepší spolupráci.

Ekonomická krize zasáhla do života obyvatel malých měst. Neovlivnila je však natolik, aby ve větší míře chtěli řešit své problémy v pracovní oblasti odchodem za prací z těchto měst. Občané malých měst mají ke svým městům kladný vztah, věří v jejich perspektivu. Největší pozitiva ve svých městech v posledních dvou letech vidí v oblasti zlepšení životního prostředí, stavu budov, bezpečnosti, pořádku a nákupních možností.

Graf 1: Hodnocení vybraných malých měst jejich obyvateli v různých oblastech života v roce 2008 a 2010

Zdroj: výsledky dotazníkového šetření ve vybraných malých městech v roce 2008 a 2010, konaného v rámci projektu Konkurenceschopnost malých měst v České republice

Použité zdroje:

DOKOUPIL, J., JEŽEK, J., MATUŠKOVÁ, A. (2009). Spolupráce a partnerství jako předpoklad ekonomického a sociálního rozvoje malých měst v České republice. In: Ježek, J. ed. : Města a městská politika v zemích Evropské unie - konkurenceschopnost, soudržnost, vládnutí. Plzeň, ZČU. S. 5 – 12.

Dotazníková šetření, prováděná za pomoci studentů ZČU v Plzni 2008 – 2010 (šetření mezi obyvateli a

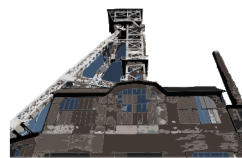
představiteli malých měst) v rámci projektu „Konkurenceschopnost malých měst v České republice“ (MMR ČR, WD-19-07-1).

Český statistický úřad, odbor regionálních analýz a informačních služeb v Plzni, statistická data - průběžně.

GARELLI, S.: Top Class Competitors (How nations, firms, and individuals succeed in the new world

XXII SJEZD ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI OSTRAVA 2010

- of competitiveness). John Wiley & Sons, Ltd. 2006. 288 s.
- JEŽEK, J., DOKOUPIL, J., MATUŠKOVÁ, A. (2009) Atraktivita malých měst v České republice pro bydlení, práci a podnikání. Plzeň, Západočeská univerzita v Plzni, Středisko pro výzkum regionálního rozvoje. [online]. [cit. 2008-8-14]. Dostupné z: <<http://www.mmr-vyzkum.cz/INFOBANKA/periodicka-zprava-2009-wd-133889.aspx>>. 190 s.
- JEŽEK, J. A KOL. (2007): Budování konkurenceschopnosti měst a regionů v teorii a praxi. Plzeň, ZČU. 269 s.
- JEŽEK, J. (2007): Konkurenceschopnost malých měst v České republice. Projekt MMR WD-19-07-1, řešený v rámci programu „výzkum pro řešení regionálních disparit“.
- KLVAČOVÁ, E., MALÝ, J. 2008. Domnělé a skutečné bariéry konkurenceschopnosti EU a ČR. Praha, Vzdělávací středisko na podporu demokracie. 100 s.
- MATUŠKOVÁ, A. (2008 a): Vývojové tendence malých měst Plzeňského kraje. In: Geografické informace 12. Stredoeurópsky prostor. Nitra: Univerzita Konštantína filozofa v Nitre. S. 116 – 122.
- MATUŠKOVÁ, A. (2008 b): Malá města Plzeňského kraje – typologie, specifika, konkurenceschopnost. In: Geodny Liberec 2008. Sborník příspěvků. Liberec: Technická univerzita 2009. S. 95 – 102.
- Národní lisabonský program. (Národní program reforem České republiky. (2005) . [online]. [cit. 2010-8-14]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/narodni_akcni_plan/narodni_lisabonsky_progra_m_2005-2008.pdf>.
- The Global Competitiveness Report 2009 - 2010. (2009). World Economic Forum, Geneva. 479 s.
- VAISHAR, A., FRANTÁL, B. 2005. Geografie malých měst 2005. Bulletin grantového projektu GAČR. Brno: Ústav geoniky Akademie věd ČR. 112 s.
- VAISHAR, A. A KOL. Geografie malých měst a jejich úloha v systému osídlení. In: Studia geographica 99. Brno: Ústav geoniky 2008. 107 s.

Adresa autora:

Doc. PaedDr. Alena Matušková, CSc.
Fakulta pedagogická Západočeské univerzity v Plzni
Veleslavínova 42
306 19 Plzeň
matuskov@kge.zcu.cz